

Rimko van der Maar en Hans Meijer, **Herman van Roijen (1905-1991). Een diplomaat van klasse** (Amsterdam: Boom, 2013, 670 pp., ISBN 9 789461 055149).

Herman van Roijen (1905-1991) was een van de meest invloedrijke Nederlandse diplomaten van de twintigste eeuw. Tenminste, zo stellen zijn biografen Rimko van der Maar (UvA) en Hans Meijer (RUG) hem voor. Van Roijen groeide op in een patricisch diplomatengezin. De diplomatie kwam voor hem tot leven in de functies van minister van Buitenlandse Zaken, diplomatiek adviseur, vertegenwoordiger in de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties en prominent onderhandelaar. Van Roijen was een stijlvolle, maar gereserveerde man. Misschien zelfs een beetje saai. Zowel in zijn werk als privé was hij introvert, serieus maar ook loyaal en vriendelijk. Hij werkte hard, was integer en zeer ambitieus. Hij reisde over de hele wereld en woonde in steden als Constantinopel, Den Haag, Tokyo, Ottawa, Washington en Londen.

Veel journalisten schreven over Van Roijen. Ook de historici Aarnout Molenaar en Pieter J. Drooglever besteedden veel aandacht aan hem en roemden hem als topdiplomaat en staatsman. De beeldvorming over 'natuurtalent' Van Roijen is altijd erg positief geweest. En over 'goede mensen' schrijven is moeilijk, stelde de, in het boek aangehaalde Israëliische auteur Amos Oz al eens. Misschien werd er daarom wel nooit een complete biografie aan Van Roijen gewijd. Voor veel mensen bleef hij 'Nederlands meest bekende onbekende diplomaat' (10). Deze biografie was dus hard nodig. Aan de hand van drie dimensies (persoonlijk leven, ambtelijk leven en de sociale en politiek-historische context) zetten de biografen een beeld neer van hun protagonist. Dimensies die verweven zijn met drie centrale levensgebeurtenissen: Van Roijens politieke verzet in de Tweede Wereldoorlog; het Van Roijens-Roemakkoord van 7 mei 1949; de kwestie Nieuw-Guinea gedurende de jaren vijftig en begin jaren zestig. Van de twaalf hoofdstukken die het boek rijk is, beslaan deze episodes er zes.

De oorlogsjaren, de eerste belangrijke episode, worden door de auteurs aangeduid met 'scharnierjaren'. Tijdens de oorlog speelde Van Roijen een belangrijke rol in de organisatie van het politieke verzet in Nederland. Vanwege zijn obstructieve houding als ambtenaar, maar ook wegens vermeende banden met Engelandvaarders, werd hij tweemaal gevangengezet. In deze jaren probeerde Van Roijen in Londen koningin Wilhelmina te overtuigen van het belang van een groep 'Vertrouwensmannen' voor de handhaving van rust en orde direct na de bevrijding (113). De oorlog vormde Van

Roijen tot de diplomatieke bruggenbouwer. De biografen slagen er goed in de dubbele rol die Van Roijen als diplomaat en als Nederlands onderdaan bezat, te beschrijven. Hierdoor zijn deze hoofdstukken op sommige momenten gewoon spannend om te lezen.

De tweede episode waarmee Van Roijens diplomatenleven kleur kreeg, lag in de jaren veertig. Van Roijen werd verrast door de onafhankelijkheidsverklaring en de felheid van de republikeinen van Java en Sumatra (151). Net zoals de meeste Nederlanders had hij sterk het idee dat Nederland als 'behoorlijke' kolonist optrad. Van Roijen keurde de Tweede Politionele Actie (1948-1949) goed en stemde in met het gebruik van geweld om de Republiek tot een coöperatieve houding te dwingen. De grote betekenis van Van Roijen lag in zijn rol als ambassadeur bij de VN en als onderhandelaar. Hij bezat de gave om op hoog niveau te zalven en te masseren. Hij slaagde erin Indonesische gesprekspartners met menselijkheid en respect te benaderen en tegelijk 'waardig en fier' de Nederlandse belangen te vertegenwoordigen. Het Van Roijen-Roemakkoord (1949) was het resultaat. Dit akkoord opende de deur voor een Ronde Tafel Conferentie, waar de onafhankelijkheid feitelijk tot stand kwam. Van Roijens houding werd geprezen, maar zeker ook bekritiseerd. Van Roijen had Indië prijsgegeven, zo klonk het. Maar de diplomaat was realist genoeg om te zien hoe zwak Nederland met de 'volhardingspolitiek' ten aanzien van Indonesië internationaal gezien stond. Uncle Sam had Nederland 'bij de kloten' (179). Nederland was gezakt 'voor het examen dat de geschiedenis ons opgeeft', zo schreef hij met gevoel voor dramatiek (207).

De derde belangwekkende episode in deze biografie gaat over Nieuw-Guinea gedurende de jaren vijftig en zestig. Mede door bemoeienissen van Van Roijen kon dit spannende internationale strijdpunt worden beslecht. Dat hierdoor de verhouding met zijn politieke baas minister Luns danig verstoord raakte, nam Van Roijen voor lief. Voor hem stond alles in het teken van het landsbelang. Van Roijen stond in groeiende mate ambivalent tegenover Amerika. Enerzijds was hij een 'halve Amerikaan' en had hij begrip voor hun standpunten inzake de Nieuw-Guinea kwestie. Anderzijds was hij juist erg kritisch over de betweterige 'I told you so'-mentaliteit van de Amerikanen (307). In de loop van de jaren vijftig daalde zijn vertrouwen in de Verenigde Staten als leider van het Westen (303). En naar mate de spanningen rondom Nieuw-Guinea culmineerden, nam dit vertrouwen nog sterker af.

Naast een uitvoerige beschrijving van deze drie kernepisodes weten de biografen op overtuigende wijze de ondoorgrondelijke diplomatenwereld inzichtelijk te maken. Ze beschrijven met veel gevoel wat in de diplomatieke kringen *bon ton* was en hoe het decorum eruit zag. Verder weten ze op knappe wijze een persoonlijk verhaal te verbinden met de dynamische wereldpolitiek van het midden van de twintigste eeuw.

Toch zijn er ook kanttekeningen te plaatsen bij de biografie. Zo komt het boek wat twijfelachtig op gang. Over de vroege jaren van Van Roijen is niet veel bekend. Woorden als: 'waarom... is niet duidelijk', 'waarschijnlijk', 'onbekend', 'ongetwijfeld', 'klaarblijkelijk niet', 'de bronnen zwijgen' zijn illustratief. Is dit erg? Misschien niet heel storend en soms zelfs onvermijdelijk, maar sierlijk is het niet. Verder is het jammer dat de religieuze flirts

die Van Roijens tijdens zijn studententijd en gedurende de oorlogsjaren had, niet verder worden uitgewerkt. Religie komt er in dit boek zeer bekaaid vanaf. Een nadere uitleg over Van Roijens religieuze vrijzinnigheid (92) was wenselijk geweest. Ook de politionele acties en de rol van Van Roijen daarin hadden een nadere uitleg en veroordeling verdiend. Tevens wordt er niet ingegaan op de Papoea-kwestie. De Papoea's wilden niet geregeerd worden door Soekarno en de zijnen, maar werden in de jaren zestig wel degelijk opgeslokt door de nieuwe staat Indonesië. Van Roijen moet hier toch een mening over hebben gehad. Daarnaast mist het boek een korte uitleg over het neo-ethische gedachtengoed dat (mede)oorzaak was dat veel Nederlanders Nieuw-Guinea nog altijd zagen als een 'op te heffen' ontwikkelingsgebied. Hoe stond Van Roijen tegenover het dit ethisch-moralistische mantra van sommige conservatieven, met hun nostalgische zucht naar het oude ethische dogma van bewindsmannen en topbestuurders als A.W.F. Idenburg (1861-1935)?

Twee auteurs voor één biografie. Het klinkt als een recept voor falen. Dit beseffen beide biografen zich terdege, getuige hun verantwoording hierover (509). Toch leest het boek als een trein. In twaalf goed leesbare hoofdstukken wordt het diplomatieke leven van Van Roijen ontleed. Het boek bevat een duidelijke verhaallijn, zonder storend verschil in schrijfstijlen. De bronnen worden zoveel mogelijk weergegeven in eigen woorden, dus geen overbodige of lange citaten. Dit komt de leesbaarheid absoluut ten goede. De diplomatenwereld van Van Roijen komt daadwerkelijk tot leven. Al met al is deze biografie een kloek, rijk gedocumenteerd en goed leesbaar boek. Compositorisch zit het gedegen in elkaar. Beide biografen tonen aan dat zij goed thuis zijn in de onderzoeksmaterie. Dit boek is een aanwinst voor het relatief onbekende sub-genre van de diplomaten-biografie. Voor wie iets wil begrijpen van de wereldpolitiek van midden twintigste eeuw en de rol van Nederland daarin is dit boek een aanrader.

Hans van der Jagt, Vrije Universiteit Amsterdam